

Förord

Denna skrift är en bilaga till den fördjupade översiktsplanen för Bålsta och har utarbetats av en arbetsgrupp bestående av tjänstemän från kommunens tekniska förvaltning i samarbete med Andersson Jönsson Landskapsarkitekter AB. Beskrivningarna ska främst fungera som ett underlag i översiktsplanearbetet och verksamhetsplaneringen vid framtida strategier och handlingsplaner. Studien utgår delvis från den modell som Regionplane- och trafikkontoret arbetar med för regionens grönstruktur. Metoden har modifierats och förenklats för att användas på kommunal nivå och i den omfattning som uppdraget definierats.

Medverkande har varit;
Bo Göran Svensson, Kim Hultén, Anne-Marie Nyström, Marie Ahnfors, Margareta Hildebrandt, Åsa Persson, Håbo kommun
Anders Jönsson, Elisabet Elfström, Andersson Jönsson Landskapsarkitekter AB.

Innehåll

	sid
Bålstas landskap och natur	2
Det storskaliga landskapet	3
Landskapsanalys	4
Natur och rekreation	6
Grönstruktur, analys och värdering	8
Gröna Dalen	10

Bålstas landskap och natur -

Identitet i landskapet

Naturlandskapet

Bålsta ligger i Håbo kommun och är ett för södra Uppland typiskt sprickdalslandskap med lerslätter, berg och moränkullar och sjöbäcken. Landskapet är rikt och omväxlande med småbruten åkermark, större slätter och höglänta, vidsträckta barrskogsområden. Håbo kommun är rikt på forminnen och flera kulturhistoriskt intressanta miljöer finns i området.

Bålsta tätort genomkorsas av en rullstensås som löper i sydöstlig-nordvästlig riktning längs järnvägens norra sida. Bålstaåsen som är en del av Uppsalaåsen, är ett dominerande inslag i landskapsbilden genom dess form, vegetation och stora sandtag. Den äldre bebyggelsen är lokaliserad till den fasta moränmarken längs åsens sydsida.

Dalgångarna är uppodlade och åkerlandskapet är mjukt kuperat med mellanliggande skogsklädda bergknallar och backar. Skogsområden omväxlande med de vidsträckta utblickarna och närheten till vatten ger landskapet ett ljus och en öppenhet som är en av de viktigaste kvaliteterna för Bålsta.

Kulturlandskapet

Det äldsta kända spåret av människor i trakten har hittats i Kalmar socken och härrör från senare delen av stenåldern, ca 4000-1800 f.kr. Vid den tiden var hela Mälardalen ett skärgårdslandskap med ett stort antal öar och sjöar. Allteftersom landhöjningen fortgick tillkom nya landområden som togs i anpråk av människorna. Jorden var bördig och förutsättningarna för jordbruk var goda.

Håbo kommun är rikt på fornlämningar men det finns även lämningar från mer modern tid i form av vägar, broar, odlingsrösen, torp och gamla trädgårdsanläggningar som berättar om mänsklig verksamhet och försörjning. Det öppna kulturlandskapet är koncentrerat till de uppodlade sprickdalarna med gårdar och mindre byar.

Viktiga landskapselement

Det går att identifiera några element och egenskaper i landskapet som har ett särskilt symbolvärde för kommunen och betydelse för kommuninvånarnas hemkänsla och identitet. Dessa är;

- De långsträckta, öppna dalgångarna med skogsklädda sidor
- Den småskaliga bebyggelsens placering i anslutning till moränbackarna
- Lilla Ullfjärdens långsträckta form och dramatiska förkastningsbrant
- Utblickarna från den högt belägna E18
- Utsikt över vatten och möjlighet att förädla kontakten till vatten och stränder
- Bålstaåsen med de högt belägna utblickarna åt norr och söder

*Södra infarten
Järnvägens nya sträckning och bro över
Kalmarleden nederst i bilden.
De skogsklädda moränöarna i landskapet syns
tydligt och Mälarens flikiga vikar.*

*Västerskogs industriområde med den nya
förlängningen av Kraftleden i planskild korsning
över järnvägen*

*Bålsta centrum
Den gamla riksvägen genom samhället har
försetts med rondeller. E18:s nya sträckning kan
anas i bildens övre kant
Bålstaåsen och del av sandtaget till höger.*

Det storskaliga landskapet –

övergripande rumsliga samband

Topografi

De övergripande rumsliga sambanden i utredningsområdet formas av den ursprungliga topografin. Längs Ekolsundsviken och Norra Björkfjärden reser sig landskapet fort ur vattnet med branta skogsbevuxna stränder. Mot Kalmarviken och Frösundaviken i utredningsområdets östra del är landskapet lägre och vattenkontakten tydligare. Bålstaåsen utgör en tydlig höjdrygg genom utredningsområdet i nordvästlig-sydostlig riktning. De uppodlade dalstråken är kantade av skogsklädda höjder dit bebyggelsen är lokaliserad.

Marknivåer

Dalstråket vid Kalmarnäs är ett långsträckt öppet landskapsrum med nivåer mellan +15 och +10 m. Avgränsande mot Ekolsundsviken ligger Vattunödsberget och Kalmarudd med högsta nivåer på mellan +25 och +35 m.

Från Skörby via Låddersta och vidare ned mot Frösundaviken sträcker sig ett dalstråk som sluttar svagt med den högsta nivån, +25 m, i dalens norra del mot havsnivån vid Mälarens strand.

Gröna Dalen mellan Västerängen-Dyarna och Väppeby lutar i nord/sydlig riktning med högsta höjd +10 m.

Bålstaåsen högsta höjd är +55 m.

Vattenrummen

Lilla Ullfjärden är en djup vik som har förbindelse med Stora Ullfjärden och resten av Mälaren vid Skälsund. Lilla Ullfjärden innefattas delvis i utredningsområdet. Vattenrummet är långsmalt med branta skogsklädda stränder. Området är klassificerat som riksintresse för naturvården.

Ekolsundsviken, Norra Björkfjärden och Kalmarviken är vikar av Mälaren.

Flygbild mot norr från Norra Björkfjärden

karta 1
Det storskaliga landskapet

Landskapsanalys

Gränser

Gränser definierar ett rums utsträckning och form och kan bestå av vegetation och/eller bebyggelse. Gränser medverkar till hur landskapet uppfattas och till den sammantagna landskapsbilden.

Centrumbebyggelsen och den lägre villabebyggelsen utgör en tydlig bebyggd gräns mot Gröna Dalens norra sida även om det finns inslag av relativt högvuxen vegetation i form av trädader i anslutning till skolan och idrottsplatsen. Dalens södra sida avgränsas av en vegetationskärm som döljer bebyggelsen i de högre partierna mot Västerdalen och Våppeby.

Industriområdet vid Aronsborg utgör en relativt tydlig byggd gräns trots stora uppställningsytor mot Kalmarleden.

Vid Bistaån passerar vägen tvärs genom det långsmala landskapsrum som begränsas av bebyggelsen i Nyby och skogskanten vid södra Våppeby. Mälarens vatten kan anas genom trädridån vid stranden.

Kalmar kyrka med tillhörande bebyggelse ligger på en moränkulle i en långsträckt dal som avgränsas med en sammanhängande skogsrand mot bebyggelsen vid Råby.

Det långa öppna landskapsrummet som följer kraftledningens sträckning vid Vilunda och Låddersta vidare norrut mot Skörby har på den norra sidan en tydlig gräns med omväxlande bebyggelse och vegetation. Den södra sidan avgränsas av skog.

Dalstråket vid Kalmarnäs har en tydlig rumslighet med en grön gräns av barrskog mot de högre partierna vid Vattunödsberget, Hummelviken och Kalmarnäs/Talltorp.

Vintertid är inte landskapsrummen lika slutna och man skönjer vattnet mellan trädvegetationen.

Visuella samband

Viktiga visuella samband och siktstråk finner man i de uppodlade öppna dalstråken och landskapets ursprungliga form är tydligt läsbart.

Gröna Dalens öppna landskapsrum vidgar sig söder om Västerängen mellan Våppebyn och Dyarne vidare längs vägen med fria siktsträckor söderut mot Kalmar kyrka. Vägdragningen understryker landskapsrummets riktning. Vegetationsridån mot Strandparken vid Aronsbergs marina täpper till sambandet mellan Gröna Dalen och vattnet.

Kraftledningen mellan Skörby och Kalmar kyrka är ett starkt landskapselement som understryker och markerar dalens långsträckta form. Vid Låddersta gård trängs landskapsrummet ihop och förgrenar sig söderut mot Viby och vidare mot Bista.

Blickpunkter och Utblickar

Från den högt belägna åsen är det spektakulära utblickar mot norr och söder. Från de högre bostadshusen kring tätorten är det en vacker utblick över landskapet i Gröna Dalen. Hela strandlinjen erbjuder fina utblickar över vatten och de höga klipporna vid Ekolsundsviken och Kalmarnäs är magnifika utsiktspunkter över det öppna vattenrummet.

Barriärer

Barriärer fungerar som ett fysiskt och psykologiskt hinder för djur och människors rörelse mellan olika områden.

Topografiska barriärer

Bålstaåsen är en topografisk barriär som delar tätorten i en nordlig och sydlig del.

De branta sluttningarna mot Lilla Ullfjärden tillsammans med Vattunödsberget mot Ekolsundsviken och Norra Björkfjärden utgör svårforcerade barriärer.

Trafikbarriärer

Järnvägen och E 18 är starka barriärer som hindrar spontan passage för både djur och människor mellan de norra och södra delarna av tätorten. Järnvägens och motorvägens parallellitet förstärker också denna fysiska barriär.

Landmärken

Landmärken av betydelse och som bidrar till orienteringen i (och identiteten till) området är det stora sandtaget vid den södra infarten till tätorten, silon vid Kalmarsand, Skanskas och Gyprocs byggnader vid Aronsborg, centrumhusen vid stationen, det stora vita taket på Gröna Dalensskolan, Kalmar kyrka och kraftledningen genom det öppna landskapsrummet vid Skörby/Låddersta.

*Dalstråket vid Låddersta gård från Lastbergsvägen.
Den nya villabebyggelse vid Skörby skymtar i fonden,
kraftledningen till vänster i bilden.*

Förklaringar

- Skog
- Öppen mark
- Tydlig grön rumslig gräns
- Tydlig byggd gräns
- Visuella samband
- Barriär
- Landmärke
- Utblick

karta 2
Landskapsanalys

Natur och rekreation

Landskapsrum

Skogsområden omväxlande med vidsträckta utblickar och närhet till vatten ger landskapet ett ljus och en öppenhet som är en av de viktigaste kvaliteterna för Bålsta.

Tydliga landskapsrum upplever man i Gröna Dalen, vid Bistaåns dalgång, området söder om Torresta by, dalgången norrut förbi Låddersta mot Skörby och det mycket markerade landskapsrummet vid Kalmarnäs och Hummelviken.

Värdefulla partier

Nedan identifierade områden och platser har valts ut och beskrivs eftersom dom har en värdefull roll i landskapet och/eller för friluftslivet.

Granåsen/Lilla Ulvfjärden

Naturskönt område, tätortsnära populärt promenadstråk. Riksintresse för naturvården.

Lillsjön

Populärt strövområde, vacker tallskog.

Väppeby

Vacker moränbacke vid kanten av odlingsmarken. Kulturhistoriskt intressant miljö. Viktig för landskapsbildningen.

Kalmar kyrka

Sammanhållen äldre gårdsmiljö med kyrkan som viktigt landmärke. Vackert beläget i landskapet. Viktig för landskapsbildningen.

Hagviken

Vacker vik vid Mälaren. Fina utblickar och varierad trädvegetation.

Torresta by

Äldre by väl synlig i det öppna landskapet. Kulturhistoria och levande landsbygd. Viktig för landskapsbildningen.

Viby

Friluftsområde med elljusspår och frisbeegolfbana. Bra placering i området, lätt att nå från flera bostadsområden. Skogskänsla.

Låddersta

Välbevarad gård i det långsträckta öppna dalstråket.

Broby backar

Naturskön smal dalgång med vacker torrängsbacke. Utblickar mot omgivande landskap. Viktig gräns mot bebyggelsen och värdefullt närströvområde. Varierad natur och artrikedomen.

Hummelviken

Sammanhängande ostört större skogsområde.

Kalmarnäs

Sammanhållet naturområde med vackert strandparti med fina utblickar över vattnet. Viktigt strövområde. Naturresevat.

Mycket höga naturvärden (FÖP)

Strandområde Kalmarnäs
Lillsjön med närmaste omgivningar

Höga naturvärden (FÖP)

Hagmark vid Gamla Bålsta
Broby backe
Bäckravin vid Bista
Bergbacke söder om Aronsborg

Lokalt intresse (FÖP)

Skogsområde mellan Västerdalen och Västerängen
Klosterbacken
Getbergsklippan

Broby backar

Gröna Dalen söderut mot Väppeby

Förklaringar

- Skog
- Landskapsrum
- Värdefulla partier
- Område med lokalt, högt eller mycket högt naturvärde enligt FÖP

karta 3
**Natur och
rekreation**

Grönstrukturplan

analys och värdering

En av de viktigaste kvaliteterna i Bålsta är närheten till fin natur, kultur och vatten. Det är därför viktigt att bibehålla och utveckla denna kvalitet.

Största värde

Område som är av allra största värde, omistligt. Området skall bevaras.

Stränderna mot Lilla Ullfjärden; Riksintresse för naturvården, naturskönt, ostört.

Lillsjön; Mycket högt naturvärde, känsligt för påverkan, värdefullt strövområde.

Väppeby; Området är viktigt för landskapsbildningen är av kulturhistoriskt intresse och bidrar till att skapa identitet till bygden. Gränsar mot utvecklingsområdet Gröna Dalen.

Kalmar kyrka; Området är av kulturhistoriskt intresse, utgör ett landmärke och är viktigt för bygdens identitet.

Torresta by; Området är av kulturhistoriskt intresse, viktigt för landskapsbildningen och bidrar till bygdens identitet.

Låddersta gård /Broby backe; Området är naturskönt, utgör ett viktigt närströv område för Bålsta tätort, är viktigt för landskapsbildningen och bidrar till bygdens identitet.

Naturreseptatet Kalmarnäs; Riksintresse för naturvården, naturskönt, ostört.

Stort värde

Område som är av stort värde, bör bevaras.

Åsen; Området är ett viktigt närströvområde för Bålsta tätort, fungerar dämpande mot järnvägens och motorvägens störning och är en viktig del i grönstrukturen. En begränsad utbyggnad kan tillåtas i anslutning till Bålsta Centrum och järnvägstationen.

Bålsta gamla gård; Mycket högt naturvärde, en viktig utblick från E18 vid Bålstas norra infart.

Bistaån; Högt naturvärde, vackert landskapselement som kan förädlas och utvecklas, förtydligar landskapsrummet.

Råby backe; Kulturhistorisk intressant, viktigt för landskapsbildningen, förtydligar landskapsrummet.

Viby; Viktigt sammanhängande område för friluftslivet, innehåller spår och leder, förtydligar landskapsrummet.

Torresta strand; Parti som är värdefullt att bevara för tillgängligheten till vattnet och längs stranden, naturskönt.

Kalmarnäs skog; Grön korridor som förbinder Viby friluftsområde och Västra Skörby, spridningsväg, viktig för landskapsbildningen, förtydligar dalgången mot Kalmarnäs naturreseptat.

Västra Skörby; Grön korridor, viktig för landskapsbildningen.

Stort värde – behöver förstärkas

Område som är av stort värde där befintliga värden behöver förstärkas.

Strandpartiet vid Frösunda, ängarna ner mot Kalmarviken; Igenvuxet strandparti som vid en anpassad utbyggnad kan utvecklas för att förtydliga landskapets samband och kontakt med vattnet. Viktigt för landskapsbildningen och en del av strandens gröna zon, fina utblickar över vatten.

Utvecklingsområde friluftsliv

Område med stort värde för friluftslivets framtida utvecklingsbehov.

Gröna dalen och strandparken vid Aronsborg; Viktigt närströvområde för Bålsta tätort, aktivitetsområde, viktig grön passage mot vattnet och spridningskorridor som ger växter och djur en möjlighet att spridas och föröka. Stor potential för orten. *Fördjupningsområde se sid 10-11.*

Sandtagets slänter; Centralt beläget område. Återställande av naturmark efter grustäkt. Stor potential för orten.

Grönstråk

Ett grönstråk är en grön förbindelselänk som genom en lämplig utformning både är en trivsamt plats att vistas på men även förbättrar sambanden mellan olika delar och målpunkter i och utanför tätorten.

Lillsjöstråket; Möjlighet att skapa en grön passage längs åsen parallellt järnvägen från bostadsområdet förbi befintligt industriområde och vidare till Lillsjön via den gamla järnvägsbron.

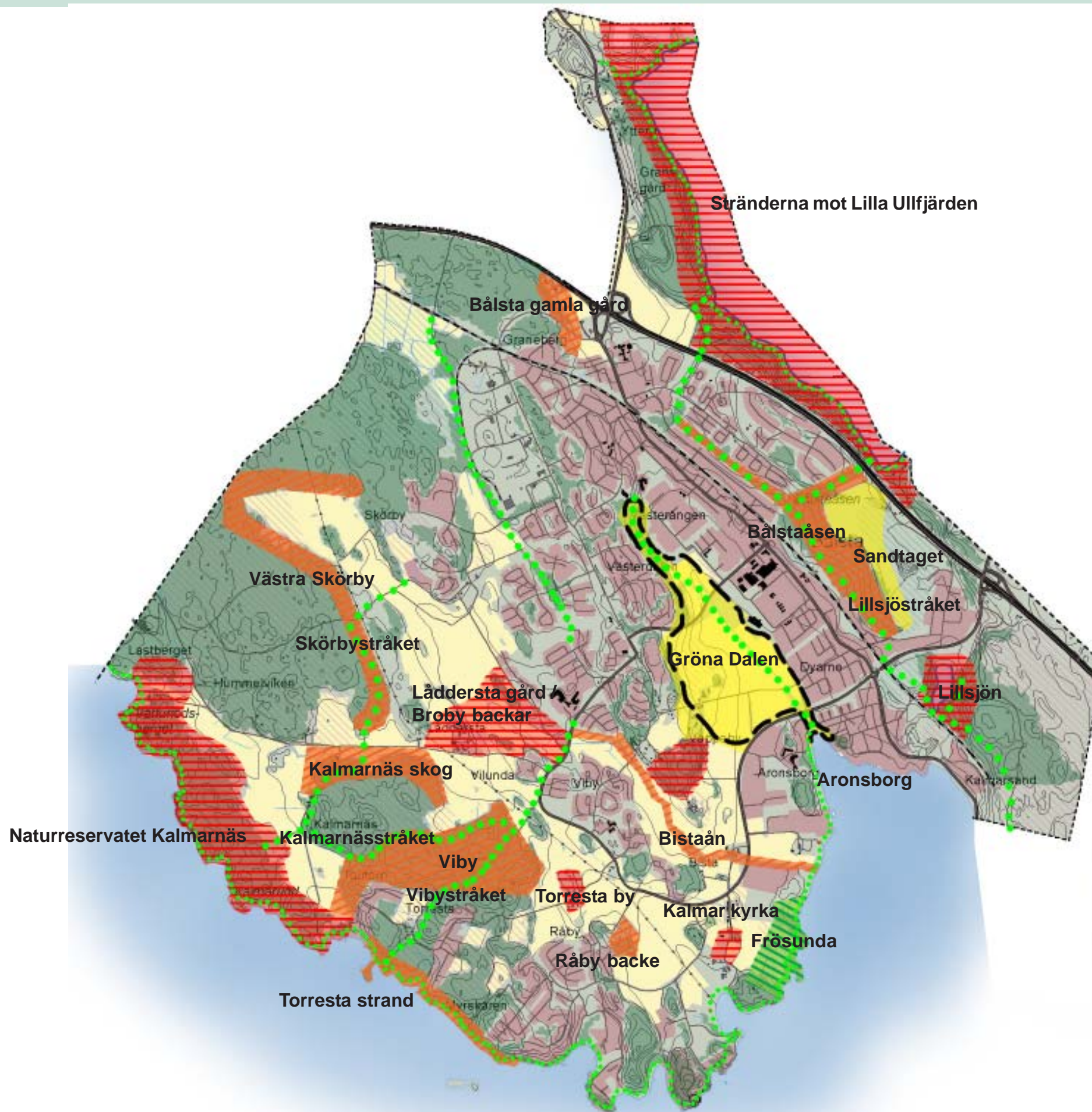
Vibystråket; Möjlighet att skapa en grön passage för gående och cyklister mellan tätorten och Torresta strand.

Kalmarnässtråket; Möjlighet att skapa en grön passage för gående och cyklister mellan tätorten och Kalmarnäs naturreservat. Förbindelse med Vibyskogen.

Skörbystråk; Möjlighet att skapa en grön passage mellan bebyggelseområdet vid Östra Skörby och Kalmarnäs naturreservat.

Strandpromenad; Möjlighet att skapa en sammanhållen grön strandpromenad längs hela strandpartiet från Aronsborgsviken till Vattunödsberget, samt längs Lilla Ullfjärden.

Förklaringar

- Största värde
- Stort värde
- Stort värde - behöver förstärkas
- Utvecklingsområde friluftsliv
- Fördjupningsområde
- Grönstråk/Strandpromenad

karta 4
Grönstrukturplan
analys och värdering

Gröna Dalen

riktlinjer för utveckling

Bålsta saknar idag större centralt belägna parker men den sk Gröna Dalen uppfattas som ett potentiellt naturparksområde som också knyter samman de olika tätortsdelarna söder om järnvägen. Eftersom Bålsta kännetecknas av närheten till ett levande jordbruks- och kulturlandskap är det vid en utveckling av Gröna Dalen viktigt att bibehålla ett öppet, samlande dalstråk dels för att skapa och säkerställa tillgången till centrala och bostadsnära promenadområden dels för att bibehålla Bålstas karaktär av tätort i ett levande landskap.

En god tillgång till lättåtkomliga närströvmråden och trivsamma parker intill bostäderna är en kvalitet för hela tätortens invånare. Utformningen av parker och promenadområden är en viktig förutsättning för hur de gröna ytorna kan användas. Genom en varierad och genomtänkt utformning kan man skapa en miljö som tillfredsställer olika människors behov och önskemål. Gröna Dalen bör innehålla förutsättningar och möjligheter till att;

- förmedla naturupplevelser - visa årstidernas växlingar, dofter och ljud, skapa känslomässiga upplevelser
- utöva lek, motion och rekreation
- möjlighet till fritidsodling
- kunskapskälla - kunna användas i undervisningen för t ex skolor och daghem
- vara en förmedlare av kulturarvet - tydliggöra jordbrukslandskapet
- utgöra klimatskydd, skapa lä och behaglig skugga
- som syreproducent samt för att ta upp damm och föroreningar
- som recipient, dvs ta emot och rena dagvatten

Ån vid Dalängen

Förslag till riktlinjer för att förädla Gröna Dalen

Ån som löper centralt i dalen förädlas till att utgöra en naturlig gräns mellan anlagd park och brukat landskap. Mot befintlig bebyggelse väster om ån utvecklas ett långsgående park- och promenadstråk. Öster om ån bibehålls och förstärks karaktären av brukat och hävdad kulturlandskap.

Den västra skogskanten längs Västerdalen, Våppebyberget och Prästberget hålls obruten och det sammanhängande öppna dalstråket hävdas genom fortsatt lantbruk. Ny bebyggelse i det öppna dalstråket mot Norrhagen bör undvikas. Eventuellt ny bebyggelse söder om Centrumleden i anslutning till Våppeby Gård bör starkt begränsas och ej tillåtas breda ut sig i dalgången eftersom detta skulle täppa till sambandet i landskapsrummet och kraftigt förändra landskapsbilden och upplevelsen av dalstråket.

Åns kvaliteter bör förädlas genom att längs vissa partier förändra åns sträckning och utseende. Befintlig vegetation kompletteras och gallras så att den biologiska mångfalden i landskapet stärks och växt- och djurlivet främjas. Ett promenadstråk som följer åns sträckning genom Gröna Dalen förbättrar sambandet mellan tätorten och Strandparken vid Aronsborg. Det är också viktigt att skapa naturliga och lättillgängliga möjligheter att nå Gröna Dalen från omgivande bebyggelse.

I anslutning till befintliga odlingslotter vid Gröna Dalen skolas utökas möjligheten till odling. Skolans planerade skolträdgård ner mot ån kan integreras i utformningen och utgöra en viktig kvalitet för området. Området mellan ån och bebyggelsen vid Mansängen/Dyarne anläggs som park med öppna gräsytor med möjlighet till spel, lek och motion. Den befintliga vegetationen förstärks.

Kalmarvägen ges en ny sträckning i samband med att korsningen vid Aronsborg byggs om. Fältvägen läggs igen och fältet nedanför Våppeby gård blir sammanhängande.

Norrhagen söderut

Gröna Dalen mot Mansängen och Dyarnes industriområde

Vision av Gröna Dalens utveckling som naturpark.

Flygbild från söder. Fotomontage.

Fältvägen är borta och Kalmarvägen är omlagd. Ån har en slingrande sträckning genom dalen och vegetationen har kompletterats. Odlingslotterna är utökade och mot Mansängen är det öppna ytor med plats för lek och bollspel.

Dalgången vid Norrhagen hålls öppen. Gärdet vid Dalängen är illustrerat som möjligt att bebygga.

Möjligheter

Gröna Dalen bör innehålla förutsättningar och möjligheter till att;

- förmedla naturupplevelser
- utöva lek, motion och rekreation
- möjlighet till fritidsodling
- kunskapskälla
- vara en förmedlare av kulturarvet
- utgöra klimatskydd
- som syreproducent
- som recipient

Förslag till riktlinjer för att förädla Gröna Dalen

- Ån förädlas till att utgöra en naturlig gräns mellan anlagd park och brukat landskap. Befintlig vegetation kompletteras och gallras.

-Mot befintlig bebyggelse väster om ån utvecklas ett längsgående park- och promenadstråk. Ett promenadstråk som följer åns sträckning genom Gröna Dalen anläggs.

Området mellan ån och bebyggelsen vid Mansängen/Dyarne anläggs som park med öppna gräsytor.

-Öster om ån bibehålls och förstärks karaktären av brukat och hävdad kulturlandskap. Skogskanten längs Västerdalen, Värpebyberget och Prästberget hålls obruten.

Det sammanhängande öppna dalstråket hävdas genom fortsatt lantbruk. Ny bebyggelse i det öppna dalstråket mot Norrhagen bör undvikas.

Eventuellt ny bebyggelse söder om Centrumleden i anslutning till Värpeby Gård bör starkt begränsas och ej tillåtas breda ut sig i dalgången eftersom detta skulle täppa till sambandet i landskapsrummet och kraftigt förändra landskapsbilden och upplevelsen av dalstråket.

-Kalmarvägen ges en ny sträckning i samband med att korsningen vid Aronsborg byggs om.

Fältvägen läggs igen och fältet nedanför Värpeby gård blir sammanhängande.

Gröna Dalen

riktlinjer för utveckling

illustration